

PALCAT (18) *sb m*

Pierwsze a jasne, drugie pochylone.

sg N palcât (9). ♦ *G* palcâta (3). ♦ *A* palcât (2). ♦ *I* palcâtem (3); -em (1), -(e)m (2). ♦ *pl I* palcâtami (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Kij, laska, pałka; bacillum, rudis, virga, vitis Cn (18) : Manubriolum pro scapella [...], Miąsto pálcatá albo łzropeczki máłey którą łie grzbiecie [!] drápiemy. *Mącz* 209b.

a. *Jako przedmiot służący do bicia lub popędzania; stimulus Calep; verber Cn (6) : Stimulus – Palczat w koncu maiąci ołtre zelazo, ktorim wołow popychaią. Calep* 1006a.

Zwrot: »bić, uderzyć palcatem« = fustigare Mącz (2:1): thedy ieden z łług ktory tuż łtał/ vderzył pálcatem [dedit alapam] Iezufá BibRadz Ioann 18/22; *Mącz* 141c; *SkarŻyw* 552.

Szeregi: »palcat albo kij« (1): Fusti(g)o, Bię kogo pálcatem albo kiyem. Mącz 141c.

»rozga i palcat« (1): Tedy go kazał Sędzia bić rozgámi y pálcatámi. SkarŻyw 552.

Przen (2) :

[palcat czego: A Szátanie potępiony/ gdzie teraz iełt żelázny pálcat Tyránłtwá twoiego? Gdzie pętá? Kędy łáncuchy? BzowRóż 92 (*Linde*).]

a) *Bicie, chłosta (1) : winy ich pálcatem/ wyłtępy ich płágami karać będę MurzHist* O2.

b) *Kara boża (1) :*

Wyrażenie: »palcat żelazny« (1): Co włzytko iełłiże zá nic v niego nie łtoi Iuż pálcatá żelázneho niech łię z niebá boi. CzechEp ktv.

b. *Kostur, laska służąca do podpierania się; gralla, scipio Mącz (3) : [Diogenes] palczat lepak nołł dla podpierania ciała BielŻyw* 70; *Mącz* 373c.

Szereg: »palcat albo drążek« (1): Gralla, Pálcat albo drążek którym łie ydác podpieráyą Mącz 148b.

c. *Atrybut władzy, dostojęłstwa, godnołci; vindicta Mącz, Cn (6) :*

Wyrażenie: »palcat biskupi« = laska augura (1): Lituus, Pálcat biskupi kurwáturze podobny/ przed czáły. Mącz 196a.

Szereg: »palcat a (albo) laska« [szyk 1:1] (2): Caduceus, [...] Virga Mercurii, Pálcat, albo/ laská/ którą pokóy/ albo przemierze známionowano/ v łtárych Heroldska różgá/ albo laská. Mącz 29a; *Vindicta, [...] Łaská á pálcat którą w ręku łtárzy miewáli gdy niewolniki wolno pułzczáli. Mącz* 86a.

a. *Berłó władczy; sceptrum Mącz (3) : Sceptriger, Pálcat nołzacy/ to yełt król. Mącz* 371c.

Przysłowie: Semper simia erit simia etiam si regia gestet insignia. Proverbium, Závždy máłpá máłpá będzie/ ácz krolewskiego łceptrum albo pálcatá nábędzie. Mącz 393c.

Wyrażenie: »krolewski palcat« (2): Sceptrum, Krolewski pálcat [!]. Mącz 371c, 393c.

Szereg: »sceptrum albo palcat« (1): Mącz 393c *cf Przysłowie.*

d. *Narzędzie dozorczy na galerach, którym wybija takt dla równego wiosłowania [czyj] (1) :*

Szereg: »laska, palcat« (1): Portisculus, Stárfzy nád żeglówniki/ kłórzi wiosłami robią/ też laská pálcat tego łłtego. Mącz 313b.

e. *Wskazówka na zegarze słonecznym (1) :*

Szereg: »palcat albo laszczka« (1): Nam sciatheras Ieft gnomon/ to yeft pálcat álbo lafzczká ktora cień ná tákowym zegárze kładzie álbo okázuye. *Mqcz* 373b.

Synonimy: *kij, laska, palica, rozga; a. kozica, pręt; b. kostur; c.α. sceptrum; e. gnomon, pokazatel.*

ZCh, (JZ)